

संस्कृत विशिष्टम्
कक्षा – द्वादशी

पाठ्यवस्तु

अंक विभाजन = 100

गद्य	–	10	शब्दरूप –	3
पद्य	–	10	धातुरूप –	3
प्रश्नोत्तर	–	5	सन्धि	– 3
लघुत्तरीय	–	5	समास	– 4
एकपदेन	–	5	अव्यय	– 4
रिक्त स्थान	–	5	शुद्धाशुद्ध	– 3
जोड़िया	–	5	प्रत्यय	– 6
अपठित	–	10	पत्र	– 4
सुभाषित	–	5	निबन्ध	– 10
योग	–	60	योग	– 40

नोट :- उपरोक्त पाठ्य वस्तु के लिए कालखण्ड – 160

पुनरावृत्ति – 20

योग – 180

संस्कृतम् – विशिष्टम् कक्षा – द्वादशी

अस्मिन् विषये चत्वारः खण्डाः भविष्यन्ति—
खण्डः “क” अपठितांश— अवबोधनम्
खण्डः “ख” रचनात्मककार्यम्
खण्डः “ग” अनुप्रयुक्तव्याकरणम्
खण्डः “घ” रस—छन्द—अलंकाराः
प्रतिखण्डं विस्तृतविवरणम्

खण्डः ‘क’ (अपठितांशावबोधनम्)

- i) 40–60 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः ।
- ii) 80–100 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः ।
(सम्पादितः सरलः साहित्यिकः अंशः)
प्रश्नवैविध्यम् –
एकपदेन उत्तरम् (प्रश्नद्वयम्)
पूर्णवाक्येन उत्तरम् (एक प्रश्नः)
समुचित शीर्षक प्रदानम्
भाषा—सम्बन्धिकार्यम्
प्रतीकार्थः (सत्यम्/असत्यम्)
सर्वनाम/विशेषण—विशेष्य—प्रयोगः ।
सर्वनामप्रयोगः/संज्ञाप्रयोगः
भावार्थचयनम्/शब्दार्थचयनम्/विलोमचयनम्/पर्यायचयनम् ।

खण्डः “ख” (रचनात्मक कार्यम्)

- i) प्रदत्तरूपरेखानुसारं कथासंयोजनम्/क्रमयोजनम्/वर्णनम् ।
- ii) संङ्केताधारितम् वर्णनम्
- iii) निबन्ध लेखनम्
- iv) व्यावहारिक पत्र लेखनम् (पत्र विधानां विशिष्टपरिचयः)

खण्डः “ग” (पठित—अवबोधनम्)

1. त्रयः अंशाः
 - i) गद्यांशः
 - ii) पद्यांशः
 - iii) नाट्यांशःप्रश्नवैविध्यम् –
पदेन उत्तरम्
वाक्येन उत्तरम्
विशेषण—विशेष्यप्रयोगः/अन्वितिः
विलोमचयनम्/पर्यायचयनम्

2. शब्दार्थः
3. कथनानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्
4. भावार्थलेखनम्
5. अन्वयलेखनम्
6. पाठ्यपुस्तकाधारित लेखकानां/ग्रन्थानां संक्षिप्तपरिचयः।
7. पाठ्यपुस्तक आधारित भाषिककार्यम्।

खण्ड : 'घ' **(छन्दोऽलंकार परिचयः)**

1. गणानामं परिचयः, लघुगुरुमात्राज्ञानम्।
2. अधोलिखितछन्दसाम् उदाहरणपरिभाषासहितम् सामान्यज्ञानम् छन्दांसि—
अनुष्टुप्, उपजातिः, वंशस्थं, वसन्ततिलका, मालिनी, शिखरिणी, शार्दूलविक्रीडितम्,
मन्द्राक्रान्ता।
(प्रदत्तश्लोकेषु छन्दसः अभिज्ञानमाध्यमेन, प्रदत्तपरिभाषासु रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन च
परीक्षणम्)
3. अधोलिखित—अलंकाराणाम् उदाहरणपरिभाषासहितसामान्य—परिचयः
शब्दालंकाराः :- अनुप्रासः, यमकं, श्लेषः
अर्थालंकाराः :- उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, अर्थान्तरन्यासः
प्रदत्तश्लोकेषु अलंकारस्य अभिज्ञानमाध्यमेन, प्रदत्तपरिभाषासु रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन
च परीक्षणम्।
4. रस परिचयः
सोदाहरणं रसनिरूपणम्।

पाठ्यपुस्तक का नाम — पयास्विनी

मध्यप्रदेश राज्य शिक्षा केन्द्र द्वारा संकलित एवं निर्मित तथा मध्यप्रदेश पाठ्यपुस्तक निगम द्वारा प्रकाशित।